

Kunnskapsdepartementet
Postboks 8119 Dep.
0032 OSLO

Vår saksbehandler
Solveig Skogs
Tlf. 22 05 45 58

Vår dato
2009-01-26
Deres dato
27.10.2008

Vår referanse 2008/00358/010
Arkiv: 077
Deres referanse 200806239

Høring - innstillingen til utvalget for fag- og yrkesopplæringen

Norges Bondelags høringssvar vedrørende forslagene i NOU 2008:18 *Fagopplæring for framtida* er avgitt med hovedfokus på fagopplæring innen landbruk og naturbruk.

God og allsidig grunnkompetanse og evne til fornying er av stor betydning for den enkelte yrkesutøver og for landbruksnæringens konkurranseevne. Det er et mål at alle bønder skal ha kompetanse som tilfredsstillende myndighetenes krav til yrkesutøvelsen samt om drift og forvaltning av gårdens ressurser. Mange som tar over gård må ha annen utdanning og yrke i flere år før de går inn i næringen. Grunnleggende yrkesutdanning må derfor være tilgjengelig for de som har brukt opp sin rett til videregående utdanning og for alle aldersgrupper.

Aktive bønder trenger også tilbud om kontinuerlig kompetanseheving for å kunne videreutvikle sin bedrift og møte nye krav fra det offentlige, forbrukerne og samfunnet ellers. Her trengs bl.a. flere fagskoletilbud.

Mangler i NOU 2008:18

Vi vil gjøre oppmerksom på at i hele NOU 2008:18 usynliggjøres yrkesutdanning der normalløpet er tre års yrkesutdanning i skole. Dette gjelder de to yrkesfagene som er viktigst for næringsutøverne i landbruket, Vg3 landbruk og Vg3 gartnernæring. Omtrent en tredjedel av elevene innen utdanningsprogram naturbruk velger disse to yrkesutdanningene. På s 23-24 er kun utdanninger innen helse- og sosialfag nevnt som skoleløp, vi vil vise til at landbruk er det største yrkesfaget innen utdanningsprogram naturbruk.

Vi vil presisere at 3-årig utdanning i skole er det beste systemet for landbruket av to grunner: 1. Majoriteten av elevene som velger landbruksutdanning skal bli selvstendig næringsdrivende bønder. Det tredje skoleåret gir kompetanse som er nødvendig for den som skal ha et selvstendig ansvar for gårdsdrift og landbruksproduksjon. 2. Strukturen i

Bondelagets Servicekontor AS

Postadresse:	Besøksadresse:	Telefon:	Telefaks:	E-postadresse	Internet:
PB 9354 Grønland 0135 Oslo	Schweigaards gt. 34c Oslo	22 05 45 00	22 17 36 68	bondelaget@bondelaget.no	www.bondelaget.no
Norges Bondelag	Org.nr.: 939678670	Bankkonto:	8101.05.12891		
Bondelagets Servicekontor AS	Org.nr.: 985063001 MVA	Bankkonto:	8101.05.91392		

norsk landbruk gjør at det finnes veldig få allsidige arbeidsplasser der en lærling ville kunne få helårsplass med veiledning.

Når det gjelder miljøutfordringer savner Norges Bondelag drøftinger og tiltak vedrørende klimaendringenes innvirkning på matproduksjon og naturbruksnæring. Vi mener at det trengs en satsing på kunnskap om klimaendringenes innvirkning på matproduksjon og andre naturbruksnæringer. Miljøutfordringene øker etter vår mening behovet for den praktiske kunnskap om biologiske prosesser som formidles gjennom utdanningsprogram naturbruk.

6.2.3 Forslag til tiltak vedr. 6.2 Raskere omstilling i utdanningssystemet

Forslag 1: Norges Bondelag mener det er stort behov for bedre statistiske verktøy for å kunne dokumentere og analysere videregående skole. Det er viktig at oppdatert statistikk for de ulike programområdene innen videregående opplæring er lett tilgjengelig. Statistikken må også omfatte private videregående skoler.

Innen naturbruk totalt går ca 25 % av elevene i private skoler, for Vg3 landbruk er tallet 40 % og for Vg3 gartnernæring 80 %. Disse elevene er usynlige i dagens statistikk og gjør det bl.a. vanskelig for næringen å analysere utdanning og rekruttering. I NOU 2008:18 på s 33 finnes også et eksempel på slik feilanalyse: Der står at *"flertallet av elevene på utdanningsprogram naturbruk velger løp som gir studiekompetanse"*. Dette er feil, når alle skoler telles med fordeler seg elevene på tre nesten like store grupper, 1/3 velger studiekompetanse, 1/3 velger yrkeskompetanse i skole (Vg3 landbruk og Vg3 gartnernæring) og 1/3 velger lærefag. I tabell 3.3 står at søkertallet til naturbruk i 2008 var 1451. Dette gjelder kun søkere til Vg1 i fylkeskommunale skoler. Pr 1. oktober 2008 var elevtallet på Vg1 i de private naturbruksskolene 308.

Forslag 2: Norges Bondelag er enig i at nødvendige endringer i læreplaner og tilbudsstruktur, med utgangspunkt i næringens behov, må kunne gjøres raskt og ikke måtte knyttes til en total reform. Innenfor naturbruk kan også ny kunnskap om ulike miljø- og klimautfordringer, samt endringer av politiske rammebetingelser, føre til behov for endringer.

Forslag 3 og 4: Utstyr og undervisningsmaterieell som brukes i den videregående skolen må være oppdatert slik at elever etter endt utdanning er kjent med dagens situasjon i næringen. Det er selvsagt at opplæringen må være tilpasset produksjonsmetodene i arbeidslivet. Innen landbruk og gartnernæring kan deler av dette kan tilgodeses gjennom samarbeidsavtaler med bedrifter/gårdsbruk.

Det trengs også tiltak for å forbedre læremiddelssituasjonen for yrkesutdanningen. Etter Kunnskapsløftet mangler fortsatt oppdaterte læremidler i mange små yrkesfag. Det må være et offentlig ansvar å finansiere læremidler slik at oppdaterte læremidler foreligger ved innføring av ny læreplan. Innenfor naturbruk mangler fortsatt en god del læremidler for både Vg2 og Vg3. Vedtaket om gratis læremidler har ført til at mange skoler har klassesett av bøker til utlån og opplag blir derfor lavere enn tidligere. Det må til en fullfinansiering hvis forlagene skal lage læremidler for små fag.

Forslag 5: Det er helt nødvendig at Samarbeidsrådet for yrkesopplæringen og de faglige rådene forbedrer kommunikasjon og samarbeid med organisasjoner som ikke er representert. Norges Bondelag er den viktigste organisasjonen for yrkesutøverne i landbruket, og landbruk er det største yrkesfaget innen utdanningsprogram naturbruk. For å sikre en utvikling av faget i tråd med næringens behov, må selvstendig næringsdrivende bønder være representert i faglig råd naturbruk.

6.3.7 Forslag til tiltak vedr. 6.3 Tiltak for at flere skal gjennomføre videregående utdanning

Gjennomføring, forslag 1: Oppdatert statistikk for gjennomføring vil være et viktig verktøy for å sammenligne fullføringsgraden mellom ulike studieprogram. Tallene må fordeles på programområdesnivå for å kunne se, og lære av, forskjellen mellom ulike fag. Vi vil også peke på at fullføringsgraden for fag med 3 år i skole som normalmodell må komme fram og ikke blandes sammen med de som går skolemodell fordi de ikke får læreplass. For landbruk gjelder dette ca 400 elever pr år og for gartnernæring ca 50 elever pr år (inkludert de som fullfører yrkesutdanningen i private videregående skoler). Disse fagene, og andre fag med skoleløp, er ikke nevnt i NOU 2008:18. For naturbruk, der andelen private skoler er høy, er det viktig at også tall for privatskolene tas med.

Gjennomføring, forslag 4: Når møtearenaer mellom skolene og næringene skal etableres er det viktig at også fag med normalmodell i skole (som Vg3 landbruk og Vg3 gartnernæring) inkluderes. Også for disse fagene er samarbeid med næringen viktig for eksempel for samarbeid med produsenter som bruker nytt utstyr og nye produksjonsmetoder, for praksisundervisning og prosjekt til fordyping.

Yrkesretting: Norges Bondelag vil trekke fram at det spesielt innenfor naturbruk er viktig med gode muligheter for lokal yrkesretting. Naturgitte forhold gjør naturbruksyrkene og yrkesutøvelsen forskjellig i ulike deler av landet.

Tilgang på læreplasser, forslag 1 og 5: Norges Bondelag etterlyser tanker vedrørende samarbeid med næringslivet om undervisningsøkter og praksisperioder for fag med treårige skoleløp. Tilskuddsordningen i fagopplæringen må også inkludere tilskudd til vertsbedrifter i slikt samarbeid.

Tilgang på læreplasser, forslag 7: Større muligheter til kryssløp, både innen og utenom eget utdanningsprogram er viktig for både lære- og skolefag. Med bakgrunn i norsk landbruks diversitet både i hoved- og tilleggsnæring ønsker Norges Bondelag mange flere muligheter til kryssløp. Eksempler innenfor naturbruk: Fra Vg2 skogfag og Vg2 heste- og hovslagerfag til Vg3 landbruk. Mellom utdanningsprogram er det ønskelig med muligheter for kryssløp til og fra landbruk for de fleste andre programområder. På mange norske gårder kombineres tradisjonell landbruksproduksjon med foredling, turisme, omsorg, servise med mer. Naturbruksskolene må kunne tilby kombinasjoner som er viktige for næringen lokalt.

Rådgiving og karriereveiledning: Norges Bondelag er enig i at innsatsen innen rådgiving og karriereveiledning bør økes, at det må være klare mål for rådgivingen og at rådgivernes kompetanse må styrkes.

6.4.7 Forslag til tiltak vedr. 6.4 Bedre mulighet for å bygge videre på fag- eller svennebrev

Vi vil peke på at formuleringen ”Fagskoleutdanning er et alternativ som bygger på fag- eller svennebrev” er misvisende. All yrkesutdanning i videregående skole, altså også skoleløpene, må inkluderes.

Behov for mer spesialisert kunnskap, forslag 1 og 3: Norges Bondelag støtter at faglig spesialisering og yrkesrettet videreutdanning skal gis som tilbud i fagskolen. For å få utviklet nødvendige fagskoletilbud er det helt avgjørende med et forutsigbart og rettferdig finansieringssystem, der ulike fag og yrker behandles likt. Fagskolefinansiering må være et sentralt ansvar, og behandles på samme måte som finansiering av høyere utdanning. Mange viktige spesialiserings- og videreutdanningstilbud vil ikke bli utviklet hvis det økonomiske ansvaret legges på fylkeskommunen. I små fag og spesialiseringer er et fylke for lite for å få nok studenter.

Yrkeskompetanse i skole må behandles likt som fag- og svennebrev. Fagskole bør også være et aktuelt tilbud for elever med studiekompetanse fra yrkesforberedende utdanningsprogram. Innenfor landbruksområdet er det behov for fagskoleutdanninger som med fordel kan bygge på studieforberedende naturbruk.

Behov for mer spesialisert kunnskap, forslag 2: Norges Bondelag er positiv til etablering av samarbeidsorgan for fagskoleutdanning. Det er viktig at sammensetting av slike samarbeidsorgan ikke begrenses til de parter som får lov til å være med i faglige råd. Innen landbruksområdet mener vi at de viktigste organisasjonene for å vurdere behovet for fagskoletilbud, i tillegg til Norges Bondelag, vil være rådgivingstjenesten innenfor ulike produksjonsgrener.

Individuelle løsninger: Aldersgrensen for realkompetansevurdering bør settes ned. Det er også viktig at realkompetansevurdering blir lettere tilgjengelig og bedre kjent.

Utbygging av Y-veien til flere fag / generell studieforberedthet: Norges Bondelag er enig i at mulighetene for å gå fra yrkesutdanning til høyere utdanning bør forbedres. Rett til påbygging til studiekompetanse etter endt yrkesfag er et viktig tiltak. Vi mener også at utdanninger som krever spesiell studiekompetanse må legge til rette for at studenter kan komplettere manglende fag fra videregående skole i starten av studiet.

6.5.2 Forslag til tiltak vedr. 6.5 Grunnopplæring for voksne

Norges Bondelag vil peke på forhold vedrørende grunnopplæring for voksne som ikke er tatt opp i NOU 2008:18. I avsnitt 5.3 står: ”Utdanningssystemet må legge til rette for at arbeidstakere kan få ny yrkesutdanning når arbeidslivet ikke lenger har behov for den yrkesutdanningen de har gjennomført.”

I landbruket er mange av de som trenger en yrkesutdanning voksne uten rett. Strukturen i norsk familielandbruk gjør at mange må ha annen utdanning og annet yrke i flere år før de tar over gårdsdriften. Utdanningssystemet må legge til rette for at disse kan få sin andre

videregående utdanning, eller tilsvarende, når de trenger den. Et aktuelt tiltak kan også være at elever med studiekompetanse får rett til påbygging i et yrkesfag.

For at ikke kompetansen i norsk landbruk skal bli svekket er det viktig at både voksne, med annen yrkesutdanning og voksne med studiekompetanse, kan få grunnleggende landbruksutdanning når de går inn i næringen. Slik utdanning må også være fleksibel, tilpasset voksne og bygge på realkompetansevurdering. De som tar en videregående utdanning nr 2 må ha rett til realkompetansevurdering og også likestilles med øvrige elever økonomisk.

Det kan også være et alternativ at grunnleggende landbruksutdanning for voksne blir en del av fagskolenivået. Det forutsetter da at inntakskravet kan være fullført videregående skole, uavhengig av utdanningsprogram. Slik fagskoleutdanning må også inkluderes i et framtidig finansieringssystem.

Forslag 2: Det er meget viktig at vellykkede fleksible modeller innen voksenopplæring gjøres tilgjengelige for tilbydere i hele landet. I den anledning vil vi vise til at fylkeskommunene i Oppland og Hedmark, Norges Bondelag og Bygdefolkets Studieforbund for tiden deltar i et samarbeid for å gjøre nettbasert agronomutdanning, utviklet av Mo og Jølster videregående skole, tilgjengelig flere steder i landet.

Forslag 7 og 8: Et godt system for vurdering av utenlandsk fagutdanning og realkompetanse er viktig for landbruket. Det trengs også tilbud om fleksibel fagutdanning for utenlandsk arbeidskraft.

6.6.11 Forslag til tiltak vedr. 6.6 Kvalitetsutvikling i fag- og yrkesopplæringen

Norges Bondelag mener at det er en alvorlig mangel for kvalitetsutviklingen i landbruksutdanningen at ikke Norges Bondelag og andre landbruksorganisasjoner er med i det offisielle samarbeidet. Et forpliktende samarbeid er nøkkelen til et kontinuerlig arbeid med kvalitet i utdanningen, det er derfor viktig at relevante parter er direkte involvert i arbeidet.

Det trengs et bedre samarbeid mellom skoler og fylker vedrørende vurdering. Arbeidslivet bør også delta i arbeidet med retningslinjer for vurdering, spesielt i forhold til grensen mellom bestått og ikke bestått.

6.7.5 Forslag til tiltak vedr. 6.7 Lærere og instruktører i fag- og yrkesopplæringen

Forslag 7: Norges Bondelag er bekymret for tilgangen på lærere og instruktører i framtidens yrkesutdanning innen landbruk og gartneri. Det har i senere år vært altfor få søkere til de tradisjonelle landbruksfagene ved for eksempel UMB. Både naturbruksskolene og landbruksorganisasjonene har nå begynt å se en mangel på arbeidssøkere med høyere utdanning innenfor enkelte fagområder, bl.a. plantefag og husdyrfag. Her er det viktig å synliggjøre næringens behov for arbeidskraft til ungdom som skal søke seg til videregående skole og høyere utdanning. For utdanning av instruktører og veiledere i produsenttjenesten mener Norges Bondelag at også fagskoleutdanning bør være et aktuelt alternativ.

Vår dato
2009-01-26

Vår referanse
2008/00358/010

6.8.5 Forslag til tiltak vedr. 6.8 Forskning og dokumentasjon om fag- og yrkesopplæring

Forslag 2: Norges Bondelag mener at første tiltak må være å sørge for at basisstatistikk vedrørende videregående utdanning er oppdatert og tilgjengelig til enhver tid. Vi vil i den anledning peke på at inntakstall for august 2008 og elevtall pr 1. oktober 2008 fortsatt ikke er tilgjengelig i januar 2009. Se også kommentar til 6.3.7, Gjennomføring, forslag 1.

6.9.2 Forslag til tiltak vedr. 6.9 Internasjonalisering

Forslag 2: Norges Bondelag mener at internasjonalt samarbeid må gå to veier, vi må også lære av andre lands erfaringer innen fag- og yrkesopplæring. Naturbruksskolenes Forening har de siste år arrangert nyttige studieturer i Europa. Foreningen er også medlem av Europea, et europeisk nettverk for tilsvarende skoler innen EU.

Vi vil også vise til at bondeorganisasjonene er viktige parter i samarbeidet om landbruksutdanning i våre naboland.

I videre utvikling av fagskolenivået bør det også være aktuelt å se på KY-utdanningene (kvalifiserad yrkesutbildning) i Sverige.

Med hilsen

Harald Velsand

Solveig Skogs